

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОВНОГО ПРОСТОРУ

DOI : 10.33274/2079-4835-2019-18-1-49-57

УДК 81'06.161.2'373

Чевердак П. О.,
асистент

Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
Кривий Ріг, Україна, e-mail: cheverdak@donnuet.edu.ua
e-mail: zinchenko@donnuet.edu.ua

Зінченко В. М.,
канд. пед. наук,
доцент

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ПОСТМОДЕРНІЙ ПОЕЗІЇ

UDC 81'06.161.2'373

Cheverdak P. O.,
Assistant Professor

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: cheverdak@donnuet.edu.ua
e-mail: zinchenko@donnuet.edu.ua

Zinchenko V. M.,
PhD in Pedagogic
Sciences,
Associate Professor

TERMS IN UKRAINIAN POST-MODERN POETRY

***Мета.** Дослідити специфіку вживання термінів у поезії українських письменників-постмодерністів.*

***Методи.** Теоретичний та критичний аналіз, синтез, системний аналіз, описовий метод.*

***Результати.** Проаналізовано мову поезій постмодерних письменників: Ю. Андруховича, Н. Білоцерківець, Ю. Іздрика, М. Савки. Розглянуто особливості використання авторами термінологічної лексики різних галузей. Вживання профільних термінів у поезії супроводжується переосмисленням їх значення та метафоризацією, втратою типових для такого типу лексики ознак (однозначність, відсутність емоційного забарвлення, системність, точність тощо). Наявність у художніх текстах науково-технічної лексики є свідчення розвитку української мовної системи та асиміляції стилів. У статті подано приклади, що ілюструють зазначені мовні процеси.*

Наукова новизна полягає в тому, що аналіз стилістичних запозичень у поетичному мовленні дозволяє виявити тенденції сучасної мовної ситуації загалом. Практична значущість статті полягає в тому, що подані матеріали можна використати при вивченні стилів мовлення, терміносистеми української мови, художніх засобів; результати дослідження можуть стати підґрунтям для комплексного аналізу мистецького напрямку постмодернізму та його втілення в літературній площині.

***Ключові слова:** українська література, термінологія, постмодернізм, поезія, художній стиль, науковий стиль.*

Постановка проблеми. Нинішній етап періодизації розвитку української літератури тлумачиться по-різному. Дехто з дослідників називає його періодом постмодернізму, інші схилиються до назв пост-постмодернізм чи метамодернізм. Так чи інакше, сучасна українська література суттєво відрізняється від словесної творчості поперед-

ніх епох темами, формою написання, інструментарієм художніх засобів. Серед виразних ознак нинішньої літератури виділяємо схильність до синкретизму стилів та напрямів. Залучення до поетичних текстів елементів наукового стилю відбувається зокрема завдяки використанню термінологічної лексики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виразні ознаки постмодернізму та відмінності цього стильового напрямку від попередніх у своїх працях висвітлили У. Еко, Ф. Джеймісон, Ж. Ф. Ліотар, І. Хассан та інші. Теорію українського літературного постмодернізму досліджували Т. Гунторова, Т. Денисова, О. Пахльовська, О. Пікуль, Л. Сокол та інші. Термін у системі тропів поетичних творів розглядали А. Гречанова, В. Карпова, В. Мінасян, М. Пилинський, Л. Тиха.

Мета статті — дослідити специфіку вживання термінів в українській поезії постмодернізму.

Виклад основного матеріалу. Термінологія української мови є розгалуженою лексичною системою, яка має давню історію. Серед науково-технічних назв знаходимо багато запозичень, що ввійшли до вжитку в різні періоди часу. Наукова номінація здійснювалась за різними принципами: на основі ознак об'єктів та станів, через асоціативні зв'язки, з урахуванням варіантів використання певного об'єкта тощо. Спостерігаємо численні приклади термінологізації загальноживаної лексики та поступову зміну значення певних галузевих понять.

Загалом диференційними ознаками терміна вважаємо точність та однозначність, лаконічність, належність до певної системи тощо. Використання термінологічної лексики в художньому мовленні дещо нівелює ці риси, змінює традиційне бачення науковості поданих слів. Поетичним творам притаманна метафоризація термінів, зміна асоціацій та нетиповість сприйняття, розширення семантики вузько-спеціалізованої лексики.

Термін у канві поетичних текстів можемо розглядати як елемент мовної гри. Літературі постмодернізму притаманний так званий «карнавальний» характер, який виявляється не лише в сюжетних та тематичних особливостях, але й у специфіці мовлення. Т. Гунторова зазначає, що мовні ігри, різноголосся (гетероглосія) мов, мовні гібриди стали ознаками українського постмодернізму [5, с. 70]. Різновидом такої гри вважаємо також стильову асиміляцію, яку засвідчує поєднання наукової мови з розмовною та художньою.

я у тобі — не той що у дзеркалі
я у тобі — як **хімічна реакція**
і без різниці живий я чи мертвий
і без різниці чи маю я рацію
ти у мені — просто **психосоматика**
як нам вдається бути окремо?
як одне одного можемо торкатись і
все ще знаходити спільні теми?
ти впізнаєш мене тільки тактильно
я впізнаю тебе строго за запахом
ми зустрічаємося непомильно
та контактуємо на рівнях **субатомних**
наші слова — гола **акустика**
доторки наші — річ вибухова
нам залишається слухати **пульс**
не довіряючи жодному слову [7, с. 27]

Мовна гра полягає також у використанні співзвуччя слів та створенні паронимазії.

Оркестри віддано ревли **тромбонами і тромбами**,
повії прали негліже і пудрили носи [1, с. 52]

Постмодерній поезії притаманна наукова стилізація художніх текстів, спрощення понять та їх адаптація.

рецептори б'ються на піку можливостей
системи лімбічна палає вогнем
мене розриває від **гіперчутливості**
трильйон відчужень розпирає мене [7, с. 17]

з нами змагались **бактерії й віруси**
в хащах попущеної **мікрофлори** [7, с. 158]

Створюється виразний контраст наукової та загальноживаної лексики. У творах постмодернізму простежується тенденція до демократизації літератури, тяжіння до публіцистичного характеру поезії.

Введення терміна до системи художніх засобів дозволяє зробити його компонентом оригінальних порівнянь, метафор та епітетів.

у мозку — бульйон **протеїнів і протоплазми**
мільйони **нейронів** як мухи мовчать чорно [7, с. 66]

З виноградних альтан **пубертатними** схлипами
розтікався у світ вундеркінд Робертіно [1, с. 37].

...Під болем, на листах зів'ялих, —
кристалізація вогню [3, с. 58].

Терміни, вжиті в прямому значенні, набувають авторського звучання. Наприклад, поєднання медичної та авіаційної лексики у вірші Юрія Іздрика створює особливий емоційний ефект та незвичні асоціативні образи.

і **фантомні болі і ризику фактор**
і чаша терпіння порожня на чверть
по лінії долі проїхався трактор
пунктиром позначивши лінію смерті
на сході — содом і на заході — ступор
і місяць у **штопорі** й сонце в **піке**
на дні філіжанки залишився цукор
і все безнадійне таке [7, с. 8.]

У літературі нівелюється системність термінів. Автори використовують лексику різних галузей та спрямування. Наприклад, анатомічних та музичних назв:

пристрасті русло вузьке як **аорта**
строфи звучать переважно **форте** [7, с. 121]

У поезії Наталки Білоцерківець спостерігаємо комбінування музичного, архітектурного та терміна мореплавців.

Грає в соборі **орган**, і за садом **фасад**
сніг омиває, неначе підводний **фарватер** [3, с. 154].

Найуживанішою в поезії є медична термінологія. Напевно, це пов'язано з тим, що назви частин тіла та складових, хвороб, лікарських засобів є знайомими та зрозумілими для більшості, адже з ними людина стикається у повсякденному житті доволі часто. До того ж, медична лексика є однією з тих, що має давню історію розвитку, тож багатомовні мовні напрацювання дозволяють обрати найбільш влучне поняття.

ягоди наші ростуть у **гіпофізі**
пагода наша — зліва де **серце** [7, с. 78]

проникаємо в тіло землі як сліпі **метастази** [7, с. 93]

і лиш в найтонших **капілярах**
все струменітиме вода [7, с. 95]

не сплю ночами п'ю **глюкозу**
кидаю мед і цукор в чай
ти **стигми авітамінозу**
цвітуть мов квіти вибачай [7, с. 108]

«а де ти?» та от же — в **нейронах** твоїх
а ще — в **допаміні** і в **еритроцитах** [7, с. 125]

Як взяти спалити це тіло, якби залишити
тільки дух, тільки промені X на **рентгені хребта** [9, с. 152].

Назви хвороб та симптомів найчастіше викликають тривожні асоціації, відчуття острахи. Це вміло використовується в літературі задля створення відповідного настрою поетичного твору.

розпадаюсь я вцент на цитати фрагменти лекції
розсипаюсь я в прах як присохлий листок гербарія
в довкола суцільний **тремор** і **епілепсія**
бродять зграї прибудні там де гуляли ми парами [7, с. 104]

вже краще б зійти в **астенічний синдром**
в безпам'ятство у **летаргію** [7, с. 123]

...Розмови, черги, **інфлюенца**,
постійна хатня метушня [3, с. 148].

Пиши мені, пиши до забуття,
Аж поки пальці стиснуться в **судомі** [9, с. 8].
Донно Анно. **Біль у суглобах**.

Ревматична пора осіння [9, с. 91].

Філологічна термінологія присутня в поетичних текстах різних авторів. Вона є основою для нетипових метафор.

у місті де вже забуто процес уживання **апострофа**
і йогою багата ріка всихається гінко
стали над урвищем валу 12 чорних апостолів
в низу ходять мешканці повз дерево гінго [1, с. 126]

ми так не бачились давно
що забуваєм де і хто ми
і блякне в келихах вино
і висихають **ідіоми** [7, с. 84]

жити в **інфінітиві** забувши про час безумисно
жити в **інфінітиві** лишаючись тут і тепер [7, с. 118]

хоч насправді усе на світі —
лиш **транскрипції** одного імені [7, с. 137]

Синкретизм різних видів мистецтв є характерним для культури постмодерну. Саме тому зорові картини у віршах подано через призму термінології живопису.

Теракотовий **триптих** на **фресках** трави.
Терпне вітер на віях тремкого аїру [9, с. 40].

У вірші «Театр» Мар'яни Савки знаходимо відповідно поняття з мовлення акторів та працівників театру: «бутафорські попели», «декорації», «партер», «сцена», «маски і грим» [9, с. 41].

Поширеною в постмодерній поезії є також музична лексика. Зустрічаємо назви музичних інтервалів, інструментів, приладів.

ми — сума секунд що складаються в **квінти** і **терції**
звільняючи голос від нетрів глухої пільми [7, с. 132]

за **камертоном** натягнуті нерви
за **метрономом** втікають хвилини [7, с. 55]

Якою короною звалища
зяє в тобі **клавесин!** Крізь поламані ребра
вилітають пташки і **сонати** [1, с. 96]

...грав по черзі то на **кларнеті**, то на **саксофоні** [3, с. 31]

Математичні терміни дещо переосмислюються. Наприклад, геометрія об'єктів може стати підґрунтям для створення геометрії образів.

що нам всі **теореми** та **аксіоми**

траєкторії куль і периметри зла!
забуваємо як ми і де ми і хто ми
і змикаються в коло **паралельні тіла** [7, с. 114]

Задля створення специфічного зорового образу Юрій Андрухович використовує гірничу лексику в поезії «Старий завод».

ми в пуп землі вбивали чорні **жерла**
ми сажею вгатили в херувимів
тут металева казочка померла
бо з **шахти** гномів наш **компресор** вимів
ми **динаміт** заклали в лоно міту
ми чорні від втоми й **антрациту**
нас їсть іржа нас п'є смердюче море
і ргуть і мруть зупинені **мотори**
хиткі каркаси загнані колеса
роззявлені в ніщо цистерни й печі
і очисних басейнів сірі плеса [1, с. 28]

Використання профільних термінів у поезії декого з постмодерних письменників є закономірним, зважаючи на їх освітній бекграунд. Наприклад, Юрій Іздрик, який закінчив механіко-технологічний факультет Львівського політехнічного університету, активно послуговується термінами з фізики.

полюси ж мого світу — карамель і полин
поміж ними — пустельні поля **магнетизму** [7, с. 26]

я вірю лише в нескінченість любові
і у справедливість **термодинаміки** [7, с. 53]

Неодноразово в поезіях трапляються поняття «ентропія», яким названо функцію термодинамічної системи, яка характеризує розсіювання енергії.

ну бо вийдеш за сигаретами а там гоморра
чи сказати б точніше розгул **ентропії**
тільки й завтра буде те саме що вчора
і змінити цей принцип ніхто не зуміє [7, с. 21.]

а у вічності також — шкала і **градуси**
а у вічності також своя **ентропія**
а у тебе лише щоденний статус —
вересневих вермеєрів веремія... [7, с. 27]

росте **ентропія** як мак самостійний
здіймається хвилию неадекватність... [7, с. 52]

Письменник використовує філософські, фізико-математичні, географічні, хімічні та медичні терміни для називання поезій: «Сингулярність», «Трансгресія», «Поло-

ній», «Соліпсизм», «Influenza», «Бінарність», «Фігуратив», «Маршрутизатор», «Гене-за», «Партитура», «Абстиненція», «Гіпоксія» тощо.

Висновки. Отже, літературі українського постмодернізму притаманне поєднання стилів та залучення лексики обмеженого вживання. Терміни в поезії втрачають характерні їм ознаки, постають у нетиповому контексті та доволі часто змінюють семантику. Можна стверджувати, що нині термінологія в художньому мовленні вже не є чужорідним вкрапленням, вона перетворилась на самостійний троп, який дозволяє створювати оригінальні образи та асоціації.

Список літератури/References

1. Андрухович Ю. Листи в Україну. Вибрані вірші. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. 256 с.
Andruxhovych, Yu. (2016). *Lysty v Ukrainu. Vybrani virshi* [Letters to Ukraine. Selected poems]. Kyiv, A-BA-BA-NA-LA-MA-NA Publ., 256 p.
2. Бондар-Терещенко І. Апорія постмодерну. Слово і час. 1999. № 3. С. 57–58.
Bondar-Tereshchenko, I. (1999). *Aporiia postmodernu* [Post-modern aphoria]. *Slovo i chas* [Word and Time], no. 3, pp. 57–58.
3. Білоцерківець Н. Ми помрем не в Парижі. Вибрані вірші. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2015. 240 с.
Bilotserkivets, N. (2015). *My pomrem ne v Paryzhi. Vybrani virshi* [We will not die in Paris. Selected poems]. Kyiv, A-BA-BA-NA-LA-MA-NA Publ., 240 p.
4. Гассан І. Чим є постмодернізм і чим він стане. Американська література після середини ХХ століття: матеріали міжнародної конференції 25–27 травні 1999 року. Київ : Довіра, 2000. С. 19–28.
Hassan, I. (2000). *Chym ye postmodernizm i chym vin stane* [What is postmodernism and what it will become]. *Amerykanska literatura pislia seredyny XX stolittia* [American literature after the XX century]. Kyiv, Dovira Publ., pp.19–28.
5. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм. Київ: Критика, 2013. 344 с.
Hundorova, T. (2013). *Pisliachornobylska biblioteka. Ukrainskyi literaturnyi postmodernizm* [After Chornobyl Library. Ukrainian literary postmodernism]. Kyiv, Krytyka Publ., 344 p.
6. Гречанова А. Термін як художній троп (на матеріалі поетичних творів). URL: <http://lingvodnu.com.ua/archiv-nomeriv/lingvistika-lingvokulturologiya-2012/termin-yakxudozhnij-trop-na-materiali-poetichnix-tvoriv> (дата звернення: 1.04.2019).
Hrechanova, A. *Termin yak khudozhnii trop* [Term as artistic trope]. Available at : <http://lingvodnu.com.ua/archiv-nomeriv/lingvistika-lingvokulturologiya-2012/termin-yakxudozhnij-trop-na-materiali-poetichnix-tvoriv>.
7. Іздрик Ю. Лїниві і ніжні. Вибрані вірші. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2018. 352 с.
Izdryk, Yu. (2018). *Linyvi i nizhni. Vybrani virshi* [Lazy and tender. Selected poems]. Kyiv, A-BA-BA-NA-LA-MA-NA Publ., 352 p.
8. Мінасян В. І. Терміни в поезіях М. Бажана. URL : <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine25-6.pdf> (дата звернення: 1.04.2019).
Minasian, V. I. *Terminy v poeziiakh M. Bazhana* [Terms in poetry by M. Bazhan] Available at : <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine25-6.pdf>.
9. Савка М. Пора плодів і квітів. Книга зібраних віршів. Львів: Видавництво Старого Лева, 2013. 367 с.
Savka, M. (2013). *Pora plodiv i kvitiv* [It's time for fruits and flowers]. Lviv, Vydavnytstvo Staroho Leva Publ., 367 p.

10. Семків Р. Постмодернізм та іронія (типологізація нетипового). Слово і час. 2000. № 6. С. 6–12.

Semkiv, R. (2000). *Postmodernizm ta ironiia (typolohizatsiia netyповoho)* [Postmodernism and irony (typology of atypical)]. *Slovo i chas* [Word and Time], no. 6, pp. 6–12.

11. Сокол Л. Гіпертекст і постмодерністський роман. Слово і час. 2002. № 11. С. 76–80.

Sokol, L. (2002). *Hipertekst i postmodernistskyi roman* [Hypertext and post modern novel]. *Slovo i chas* [Word and Time], no. 11, pp.76–80.

12. Тиха Л. Термінологічна лексика як компонент метафоричних конструкцій (на матеріалі поезій Івана Драча). Вісник Львівського університету. Львів, 2004. Вип. 34. С. 493–498.

Tykha, L. (2004). *Terminolohichna leksyka yak komponent metaforychnykh konstrukttsii (na materiali poezii Ivana Dracha)* [Terminological vocabulary as a component of metaphorical constructs (based on Ivan Drach's poetry)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu* [Bulletin of Lviv National University]. Lviv, no. 34. pp. 493–498.

13. Hassan, Ihab (1982). *The Dismemberment of Orpheus: Toward a Postmodern Literature*. Medison: The University of Wisconsin Press, 272 p.

Дата надходження рукопису 17.04.2019

Цель. *Цель статьи: исследовать специфику употребления сроков в поэзии украинских писателей-постмодернистов.*

Методы. *Теоретический и критический анализ, синтез, системный анализ, описательный метод.*

Результаты. *Проанализирован язык поэзий постмодерных писателей: Ю. Андруховича, Н. Белоцерковец, Ю. Издрика, М. Савки. Рассмотрены особенности использования авторами терминологической лексики разных отраслей. Употребление профильных терминов в поэзии сопровождается переосмыслением их значения и метафоризацией, потерей типичных для такого типа лексики признаков (однозначность, отсутствие эмоционального окраса, системность, точность и т. п.). Наличие в художественных текстах научно-технической лексики и есть свидетельство развития украинской языковой системы и ассимиляции стилей. В статье поданы примеры, которые иллюстрируют отмеченные языковые процессы.*

Научная новизна заключается в том, что анализ стилистических заимствований в поэтическом вещании позволяет выявить тенденции современной языковой ситуации в целом. Практическая значимость статьи заключается в том, что поданные материалы можно использовать при изучении стилей вещания, терминосистемы украинского языка, художественных средств; результаты исследования могут стать почвой для комплексного анализа художественного направления постмодернизма и его воплощения в литературной плоскости.

Ключевые слова: *украинская литература, терминология, постмодернизм, поэзия, художественный стиль, научный стиль.*

Objective. *The objective of the article is to study the specifics of using terms in the poetry of Ukrainian Post-modern writers.*

Methods *applied in this research include the following: theoretical and critical analysis, synthesis, system analysis and descriptive methods.*

Results. *The poetic language of Post-modern writers (Yu. Andruhovych, N. Bilotserkivets, Yu. Izdryk, M. Savka) is analyzed. The peculiarities of using terminological vocabulary in various areas are considered in the works of different writers. The use of specific*

terms in poetry is accompanied by the rethinking of their meaning and metaphorization, the loss of their typical features appropriate to this sort of vocabulary (unambiguousness, the lack of emotional color, systemicity, accuracy, etc.). The presence of scientific and technical vocabulary in fiction texts is the evidence of developing the Ukrainian language system and style assimilation. The paper shows the examples illustrating these language processes.

The scientific novelty lies in the fact that the analysis of stylistic borrowings into the poetic speech gives the opportunity to reveal in general the tendencies of the modern language changes. The practical significance of the paper can be observed through the implementation its materials into studying the styles of speech, the terminology of the Ukrainian language and stylistic means. Moreover the results of the research can be the basis for the comprehensive analysis of the Post-modernism in terms of art and its implementation in the literature aspect.

Key words: the Ukrainian literature, terminology, Post-modernism, poetry, fiction style, scientific style.

DOI : 10.33274/2079-4835-2019-18-1-57-65

УДК (81'37:373.43):811.111 (73)

“FLASH” “RIVERDALE” “SUPERGIRL”

Бугрій А. С.,
асистент

Донецький національний університет економіки
і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
Кривий Ріг, Україна, e-mail: bugriy@donnuet.edu.ua

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕОЛОГІЗМІВ У АМЕРИКАНСЬКИХ ТЕЛЕСЕРІАЛАХ “FLASH”, “RIVERDALE”, “SUPERGIRL”

UDC (81'37:373.43):811.111 (73)

“FLASH” “RIVERDALE” “SUPERGIRL”

Buhrii A. S.,
Assistant Professor

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: bugriy@donnuet.edu.ua

SEMANTIC FEATURES OF NEOLOGISMS IN AMERICAN TELESERIALS “FLASH”, “RIVERDALE”, “SUPERGIRL”

Мета. Окреслити семантичні особливості англійських неологізмів під час перекладу американських телесеріалів “Flash”, “Riverdale” і “Supergirl” українською мовою.

Методи. У роботі використано теоретичний та порівняльний аналіз, синтез, системний аналіз, описовий метод.

Результати. Характер роботи визначив методи, за допомогою яких проведено дослідження лексико-семантичних та структурно-граматичних особливостей нових лексичних одиниць (неологізмів) та виявлено закономірності у розвитку семантичної структури залежно від виду новоутворення. Було вивчено нові слова і вирази. Дослідження полягало в тому, щоб проаналізувати неологізми, і виявити їх значення, а також виокремити найбільш домінуючий процес словотворення серед неологізмів.

П'ятдесят неологізмів з американських телесеріалів “Flash”, “Riverdale” і “Supergirl” теоретично проаналізовані й обґрунтовано їх значення та доцільність вживання у повсякденному житті. Здійснено порівняльний аналіз їх особливостей та